

3 Programma Balans in landelijk gebied

Inleiding en ontwikkelingen

Omschrijving (toelichting)

Het Zeeuws Gebiedsprogramma en het Programma Natuur vormen de basis voor ons natuur- en landbouwbeleid. Daarvoor is 74 miljoen euro aan rijks geld beschikbaar. Daarmee verbeteren we de natuur binnen en buiten de Natura 2000-gebieden, gaan we aan de slag met de opgaven in het landelijk gebied.

Daarnaast geven we uitvoering aan het Programma uitvoering landelijk gebied. Daarmee versterken we de interne uitvoeringskracht, onder andere door meer gebiedsgericht te werken.

Met het Programma Natuur en het Zeeuws Gebiedsprogramma zetten we in op een volhoudbare landbouw en een verbetering van de kwaliteit van onze natuur. Beide programma's zijn aanvullend op het landbouw- en natuurbeleid. Die richten zich op volhoudbare landbouw, natuurbescherming, -beheer en -herstel. Belangrijke Zeeuwse aandachtspunten bij de inzet op volhoudbare landbouw zijn:

- Het verbeteren van de beschikbaarheid van zoet water.
- Het verbeteren van de bodemkwaliteit in relatie tot plaats specifieke bemesting.
- Het verder ontwikkelen van de gewasbescherming in relatie met de functionele agrobiodiversiteit.

Als wij dit samen met de sector kunnen invullen en verzilveren zal dat tegelijkertijd leiden tot het terugdringen van verliezen van veldemissies en uitspoeling (waterkwaliteit). Daarnaast zullen wij ons inspannen de keten intensiever te betrekken bij het verder ontwikkelen van dit perspectief. Verdienvermogen van de agrarische ondernemer is namelijk een onlosmakelijk onderdeel van een volhoudbare landbouw.

De natuur in Zeeland is verweven met de verschillende Zeeuwse waardevolle landschappen. De natuur binnen deze landschappen is in kwaliteit en omvang nog niet op orde. Met name de staat van instandhouding van soorten en habitats van buitendijkse gebieden (kust- en deltawateren), delen van de duinen en het agrarisch gebied zijn matig tot zeer ongunstig. De Zeeuwse natuurmonitor laat zien dat de huidige beleidsinspanningen effect hebben. Maar een extra inspanning is noodzakelijk. We blijven daarom inzetten op:

- Het op orde houden van de basis: bescherming van de natuur en inzet op een actief natuurbeheer, faunabeheer en soortenbeleid.
- Het nakomen van de gemaakte afspraken voor natuurherstel en –ontwikkeling.
- Het benutten van kansen voor herstel van de biodiversiteit (Vogel- en Habitat Richtlijn).

Om tot echt herstel van de biodiversiteit te komen is meer nodig dan alleen bescherming van de bestaande natuur. Dat wat verdwenen is vraagt, waar mogelijk, om herstel. Binnen de wettelijke kaders onderzoeken we of we elke soort of habitat tot elke prijs in Zeeland moeten behouden, zonder afbreuk te doen aan de biodiversiteit.

Bij het formuleren van doelen en uitvoeren van acties in 2025 waren we afhankelijk van de invulling van het hoofdlijnenakkoord en de regeerprogramma's van het Rijk. De koers van het Rijk was daarbij gewijzigd. Met het verdwijnen van het transitiefonds voor het landelijk gebied kwamen er minder middelen beschikbaar. Maar de opgaven op het gebied van zoet water beschikbaarheid, klimaat, biodiversiteit en stikstof zijn niet veranderd. Bovendien is er, als gevolg van nieuwe gerechtelijke uitspraken (Greenpeace en intern salderen), nog meer aandacht voor stikstof gekomen. Daarom hebben wij in 2025 een crisisteam Natuurherstel en Stikstof opgezet met als resultaat een stikstofplan. Naast het stikstofplan zijn wij verder gegaan op de basis van het Zeeuws Gebiedsprogramma. Dit heeft geresulteerd in het programma landelijk gebied. In april 2026 zullen deze samen gevoegd worden. Daarmee staan wij klaar om samen met een nieuw kabinet vorm te geven aan de opgaven in het landelijk gebied.

In 2025 is niet alleen aan plannen gewerkt. We zijn in 2025, naast de reguliere projecten, verder gegaan met de uitvoering van het Programma Natuur, de herstelmaatregelen en de koplopermaatregelen uit het Gebiedsprogramma (NPLG). Samen met onze gebiedspartners, bewoners, ondernemers en toeristen. Juist in een voor het landelijk gebied uitdagende tijd is het belangrijk om hen te blijven betrekken bij het landelijk gebied, de natuur en de landbouw. We blijven samen investeren in de aantrekkelijkheid en de beleefbaarheid van het landelijk gebied. Wij staan daarbij een integrale, brede aanpak van het landelijk gebied voor. Het gebiedenbeleid speelt daarbij een vooraanstaande rol. We zijn daarom blijven inzetten op de vastgestelde Nota Natuurbeleving, maar hebben een stap terug gedaan met betrekking tot ambtelijke inzet, zoals besloten in de voorjaarsnota 2024. Na het verkrijgen van de status Unesco Geopark voor de Schelde Delta in 2024, is deze status in 2025 verder vormgegeven.

Speerpunten

Omschrijving (toelichting)

In 2025 lag onze nadruk op het uitwerken en uitvoeren van de (koploper)maatregelen uit het Programma Natuur en het Zeeuws Gebiedsprogramma. Daarbij speelde het verder professionaliseren van uitvoeringskracht en gebiedenbeleid een belangrijke rol. De speerpunten die geformuleerd waren voor 2025 waren:

- Uitbouwen en professionaliseren van de uitvoeringsorganisatie landelijk gebied.
- Uitvoeren maatregelen Programma Natuur.
- Uitwerken gebiedsprogramma en starten met uitvoeren koplopersmaatregelen.

Tegelijk is de de stikstof- en natuurherstelopgave steviger neergezet. Dit heeft geresulteerd in het gereedkomen van het stikstofplan en het programma landelijk gebied. De samenwerking met maatschappelijke partners en het betrekken van belanghebbenden in de meest prioritaire gebieden is hier nadrukkelijk onderdeel van geweest.

Beleidskader

Omschrijving (toelichting)

- [Uitvoeringsprogramma Landelijk gebied 2021 - 2030](#)
- [Omgevingsvisie 2021](#)
- [Natuurbeheerplan Zeeland](#)
- [Beheerplannen Natura2000](#)
- [Nota Natuurbeleving en -branding](#)
- [Natuurlijk genieten in Zeeland ! Nota Toegankelijkheid Zeeuwse Natuurgebieden](#)
- [Beleidsnota Natuurwetgeving](#)
- [Economische Agenda](#)
- [Nota Grondbeleid](#)
- [Natuurrapportage Zeeland](#)
- [Actieplan behoud Zeeuwse soorten](#)
- [Plan van aanpak Exotenbestrijding](#)
- [Zeeuws Gebiedsprogramma](#)
- [Programma Natuur 1e en 2e fase](#)
- [Natuurdoelanalyses](#)

Reguliere taken

Omschrijving (toelichting)

- Uitvoeren Zeeuwse integrale gebiedenaanpak.
- Uitvoeren natuurherstelmaatregelen.
- Subsidieverlening voor natuurbeheer.
- Subsidieverlening agrarisch natuurbeheer aan Collectief Poldernatuur, die vergoedingen aan agrariërs uitkeert.
- Subsidieverlening aan de Faunabeheer Eenheid, die faunabeheerplannen opstelt en uitvoert.
- Het opstellen en/of actualiseren van Natura 2000 beheerplannen.
- Het verder realiseren van het Natuurwerk Zeeland.
- Uitvoering van de wettelijke taken en vergunningverlening in het kader van de omgevingswet voor gebiedsbescherming en soortenbescherming, waaronder ook het fauna- en exotenbeleid.
- Opstellen en evalueren van beleidsregels voor gebieds- en soortenbescherming.
- Integrale Kosten Subsidie verstrekken aan IVN/De Zeeuwse Natuur, Nationaal Park Oosterschelde, Stichting Het Zeeuwse Landschap, Stichting Landschapsbeheer Zeeland en Terra Maris.
- Zelfrealisatie, verwerving en vervreemding van gronden en tijdelijk beheer van gronden in combinatie met landbouwkundige structuurverbetering.
- Monitoring en beoordeling van natuurkwaliteit.
- Rapportage aan de Minister, de Tweede Kamer en Provinciale Staten via de jaarlijkse Voortgangsrapportage Natuur.

Maatschappelijk effect

Omschrijving (toelichting)

Versterken van de biodiversiteit, het realiseren van een volhoudbare landbouw en een kwalitatief hoogwaardige voedselvoorziening, samen met andere partijen.

Doelstelling

Natuurontwikkeling

In het natuurpact is afgesproken met het Rijk dat provincies het Natuurnetwerk Nederland afronden in 2027. We doen dit om de biodiversiteit te verbeteren. Hierbij richten wij ons met name op de typisch Zeeuwse natuur die bestaat uit zout/brakke natuur en natuur die hoort bij het typisch Zeeuwse krekken- en duingebied. De begrenzing van het natuurnetwerk en de inrichting zijn dan ook zodanig dat soorten die bij deze natuurdoelen horen er hun plek kunnen vinden.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

De natuurontwikkeling ligt op schema, afgelopen jaar is hier extra capaciteit op ingezet.

Acties

Vrijwillige verwerving van (landbouw)gronden ten behoeve van het Natuurnetwerk Zeeland door onder andere inzet kavelruilbureau en grondbank

Starten met de verkoop van de eerste hectares ingerichte natuur.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

Afgelopen jaar is 60 verworven en 43 hectare ingericht door zowel provincie, TBO's en particuliere natuurbeheerders. Dit resulteert in een resterende opgave van 371 hectare verwerving en 576 hectare inrichting.

Realisatie van resterende hectares ontwikkelingsopgave Natuurwerk Zeeland via onder andere de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL) en de Subsidieregeling Grondverwerving Natuurnetwerk Zeeland (SGNZ)

- Realiseren 30 hectare nieuwe natuur Smitsschorre (Axel).
- Voorbereiden realisatie circa 30 hectare nieuwe natuur Passageule (diverse terreinen West Zeeuws-Vlaanderen).
- Versnellen verwerving via actief benaderen van eigenaren.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

Smitsschorre is vrijwel afgerond (er moeten nog bomenplant plaatsvinden). De voorbereidingen voor nieuwe natuur in Passageule zijn zover gevorderd dat binnenkort gestart kan worden met de werkzaamheden.

Vervreemden door provincie verworven en ingerichte natuur

Overdragen van verworven en ingerichte gronden aan een particuliere beheerder of een terreinbeheerder. De aktes voor de daadwerkelijke vervreemding passeren naar verwachting in 2026 bij de notaris.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

In 2025 is een start gemaakt met de vervreemding, de verwachting is dat het 1e project in 2026 vervreemd kan worden.

Doelstelling

Natuurbeheer

Het Zeeuwse natuurbeleid zet in op het behouden en versterken van de Zeeuwse natuur en de biodiversiteit. Daaronder valt het stimuleren en subsidiëren van eigenaren en beheerders, het beheer van fauna en exoten, het stimuleren en subsidiëren van soortenprojecten, het natuurinclusief werken en het monitoren van de Zeeuwse natuur en biodiversiteit.

Voor de uitvoering van het provinciale natuurbeleid beschikt de provincie over een eigen subsidiestelsel voor Natuur- en Landschapsbeheer (SNL). Net Natuurbeheerplan Zeeland beschrijft waar de natuurgebieden van het Natuurnetwerk Zeeland (NNZ) zich bevinden, welke doelsoorten en leefgebieden worden onderscheiden en welk type natuur op welke locaties aanwezig is. Op basis van het Natuurbeheerplan kunnen subsidies voor SNL worden verleend.

De Faunabeheereenheid Zeeland coördineert het faunabeheer. In geval van faunaschade kan in bepaalde situaties een beroep worden gedaan op een tegemoetkoming. Voor de bestrijding en het beheer van exoten is een actieplan opgesteld dat momenteel wordt uitgevoerd.

Onderdeel van de beleidscyclus is het monitoren en evalueren van het natuurbeleid. Samen met terreineigenaren en soortenorganisaties worden er inventarisaties uitgevoerd, data opgeslagen en verwerkt tot informatie voor analyses en evaluaties. In het Monitoringsplan Zeeland is opgenomen hoe dit wordt gedaan en welke informatie nodig is om bijvoorbeeld de natuurkwaliteit en biodiversiteit te kunnen beoordelen.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Acties

Het Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL) toepassen om natuurbeheer in natuurgebieden te vergoeden en aan te sturen volgens het vastgestelde beleidskader uit het Natuurbeheerplan

- Uitbreiden natuurgebieden, waarvoor subsidiebeschikkingen worden afgegeven, met ruim 50 ha. Het betreft enkele particuliere natuurbeheerders die zijn aangesloten bij het Natuurcollectief Zeeland, Vereniging Natuurbeheer Groot Eiland, gebieden van Stichting Het Zeeuwse Landschap en Natuurmonumenten.
- Actualiseren Natuurbeheerplan Zeeland.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

- In 2025 is er 606,22 hectare natuur bijgekomen waarvoor subsidiebeschikkingen worden afgegeven.
- Het Natuurbeheerplan Zeeland is vastgesteld op 10 juni 2025.

Het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) toepassen voor agrarisch natuurbeheer op landbouwgronden via het collectief Poldernatuur

- Uitbreiden van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) op landbouwgronden via het collectief Poldernatuur Zeeland in de categorie water met akkerranden langs primaire waterlopen.
- Realiseren extra agrarisch natuurbeheer bij kwetsbare natuurgebieden De Manteling en de Kop van Schouwen door nieuwe subsidieregeling 'Natuurelementen op Landbouwgrond'.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

- In 2025 is een verdubbeling van het areaal aan akkerranden langs primaire watergangen gerealiseerd met het ANLb-budget. Dit areaal is hiermee uitgebreid tot 30 ha binnen de gehele provincie.
- Via de provinciale regeling Natuurelementen op Landbouwgrond (NoL) is ongeveer 60 ha aan agrarisch natuurbeheer gerealiseerd in een zone van 3 km rondom de twee N2000-gebieden. Dit is gefinancierd met provinciale middelen.

Bestrijding van schade veroorzaakt door beschermde soorten en zorgdragen voor de uitkering van schadevergoedingen voor fauna

- Onderbouwen van schade door alle beschermde soorten door extra taxaties.
- Opstellen van een nieuw stelsel voor jacht, beheer en schadebestrijding, samen met IPO en LVVN. Doel is een transparanter, duidelijker stelsel.
- Aanpassen voorwaarden voor uitkering van faunaschadevergoedingen met omgevingsfactoren. Doel is een eerlijker systeem. De uitbetaling van tegemoetkomingen geschiedt door BIJ12. Het doel is om 85% van de schades binnen de termijn af te handelen.
- Opstellen nieuw 'Faunabeheerplan damhert en ganzen.'
- Investeren in de bescherming van vee tegen wolvenschade via subsidie. In 2025 stelt de Provincie onverminderd noodsets ter beschikking tegen wolvenschade ingeval van nood. Tevens is er ruimte voor pilots als het gaat om innovatieve, preventieve maatregelen.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

- Deze zogenoemde taxaties-zonder-tegemoetkoming zijn door BIJ12 uitgevoerd en Zeeuwse agrariërs weten deze mogelijkheid goed te vinden. Meer dan de helft van het nationaal getaxeerde bedrag komt voort uit Zeeuwse taxaties.
- Het opstellen van het nieuwe stelsel is uiteindelijk niet afgerond in 2025, mede door een motie in de Tweede Kamer om het e.e.a. eerst verder uit te zoeken.
- Op dit moment is nog niet bekend of het doel behaald is om de schades binnen de termijn te betalen. In de loop van het voorjaar van 2026 wordt verwacht dat hier duidelijkheid over gegeven kan worden.
- Niet alleen zijn de nieuwe faunabeheerplannen voor Damhert en Ganzen opgesteld en vastgesteld, ook is het faunabeheerplan Vos opgesteld en vastgesteld.
- In het najaar van 2025 was de subsidieopenstelling een succes. Nagenoeg het gehele subsidiebedrag van € 95.000,-- kon uitgegeven worden.

Monitoring van natuurgebieden volgens landelijke afspraken en het provinciaal monitoringsplan 'Monitoring natuur en biodiversiteit'

- Opstellen Monitoringsplan Zeeland Breed 2025-2031.
- Ontwikkelen monitoringsplannen voor de Natura 2000-gebieden waarvoor de Provincie Zeeland de verantwoordelijkheid draagt.
- Opstellen Natuurrapportage 2025, waarin we de staat van de natuur in kaart wordt gebracht en de voortgang van het natuurbeleid geëvalueerd.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

- Het concept-monitoringsplan Zeeland Breed 2025-2031 is gereed en wordt in Q1-2026 vastgesteld.
- De monitoringsplannen voor de Zeeuwse Natura 2000-gebieden zijn nog niet afgerond: in 2026 worden de eerste plannen verwacht.
- De Natuurrapportage is in ontwikkeling. Naar verwachting komt dit in Q1-2026 online.

Aanpak van invasieve exoten door middel van preventie, eliminatie en beheer

- Bestrijden van onder andere de Aziatische hoornaar en de rosse stekelstaart.
- Onderzoek naar effectieve bestrijdingsmaatregelen tegen watercrassula.

- Er wordt ruimte gecreëerd voor onderzoek naar andere invasieve soorten en het starten van nieuwe beheer- of elimineermaatregelen. In de loop van het jaar kunnen er ook nieuwe invasieve exoten in Zeeland gemeld worden. Soorten met een zogenaamde eliminatieplicht worden dan zo snel mogelijk verwijderd.
- De werkgroep invasieve exoten betreft overheden, terreinbeheerders en andere belanghebbende op provinciaal niveau.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

- Afgelopen jaar zijn alle gemelde nesten van de Aziatische hoornaar (indien mogelijk) verwijderd. In september was het plafondbudget bereikt en is er nog extra budget vrijgemaakt. In oktober is het plafondbudget voor de 2de keer bereikt. Vanaf dat moment is de bestrijding vanuit de provincie voor 2025 gestopt.
- Er zijn meerdere meldingen van de Rosse stekelstaart in Zeeland gemaakt. Hierop is actie ondernomen. Het aantal meldingen lijkt over de loop der jaren wel af te nemen.
- Er lopen twee meerjarige onderzoeken naar watercrassula om verspreiding te voorkomen en mogelijke beheersmaatregelen te vinden. Daarnaast lopen er via natuurherstel verschillende kleinere projecten om grip te krijgen op watercrassula.
- Er is een meervoudig onderhandse aanbesteding gestart voor een onderzoek naar de bestrijding van de gele bieslelie. Deze aanbesteding is gewonnen door Stichting Bargerveen in samenwerking met Floron. Het project wordt de komende jaren uitgevoerd.
- De werkgroep invasie exoten is op de Abdij bij elkaar gekomen. Ook is er een excursie geweest met de werkgroep.

Actueel houden van N2000 beheerplannen

- Vaststelling van het conceptbeheerplan voor de Manteling van Walcheren.
- Opstarten beheerplanproces voor de Drie Kreken, 't Zwin en de Yerseke en Kapelse Moer. Voor 't Zwin worden onderzoeken van de Ecologische Autoriteit uitgevoerd, waaronder een grensoverschrijdende LESA gecombineerd met een watersysteemanalyse. In 2024 is voor de Deltawateren het beheerplanproces gestart, waarna in 2025 per gebied de vrijstellingstoets, doeluitwerking en een notitie reikwijdte en detailniveau worden voorbereid, met betrokkenheid van stakeholders.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

- Het concept-beheerplan Manteling van Walcheren is in 2025 vastgesteld door het college van Gedeputeerde Staten. Momenteel wordt gewacht op instemming vanuit het ministerie van LVVN.
- Voor het Zwin & Kievittepolder is in 2025 gestart met een grensoverschrijdende LESA. Deze wordt begin 2026 verwacht.
- Er is 2025 niet gestart met de beheerplannen voor de Drie Kreken, 't Zwin & Kievittepolder en de Yerseke en Kapelse Moer.
- In 2024 is voor de Deltawateren het beheerplanproces gestart, waarna in 2025 per gebied de vrijstellingstoets, doeluitwerking en een notitie reikwijdte en detailniveau zijn voorbereid. Hier zijn stakeholders bij betrokken. In 2026 worden deze vastgesteld waarna ook gestart wordt met de rest van de onderzoeken. In 2028 worden de nieuwe beheerplannen voor de Deltawateren vastgesteld.

Uitwerken van bijzondere onderwerpen via onder andere beleidsregels activiteiten binnen N2000

- Afronden van onderzoeken inzake alternatieve locaties voor het snijden van zeegroenten binnendijks.
- Opstellen nieuw beleid voor het rapen van schelpdieren.
- Bijstellen beleidsregels inzake proceswater en tarra.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

- Er is onderzoek gedaan naar twee alternatieve binnendijkse locaties door de HZ University of Applied Sciences, te weten een inlaag bij Bruinisse en een inlaag bij Colijnsplaat.
- Er is geen nieuw beleid opgesteld voor het rapen van schelpdieren: dit is geagendeerd voor het Natura 2000-beheerplan Deltawateren.
- De concept-beleidsregels zijn in grote lijnen bijgesteld en worden nog verder gespecificeerd op het onderdeel tarra.

Voeren van actief soortenbeleid via onder andere realisatie van projecten

- Uitvoeren maatregelen om kwetsbare en bedreigde Zeeuwse soorten te stimuleren en te behouden. Daarbij is er ook ruimte voor onderzoek, monitoring en communicatie/voorlichting.
- Uitvoeren projecten voor kustbroedvogels (vermoedelijk visdief, plevieren en scholekster), boerenlandvogels (zoals de zomertortel).
- Verkennen project bloemdijken, waarbij een belangrijke impuls wordt gegeven aan de biodiversiteit (onder andere bestuivende insecten, vlinders en bloemdijkplanten). In dit beoogde project wordt samengewerkt tussen natuurorganisaties en agrariërs.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

- Voor Zeeuwse soorten, kustbroedvogels en boerenlandvogels zijn er diverse projecten uitgevoerd:
  - In de zak van Zuid-Beveland zijn maatregelen uitgevoerd die de groenblauwe dooradering en het kleinschalige coulissenlandschap versterken. Het gaat om aanplant van o.a. hoogstamboomgaarden, (scheer)hagen en het herstellen/schonen van poelen. Ook het verwijderen van verruiging zoals de hardnekkige dauwviltbraam, maakt deel uit van de maatregelen. Rasters zijn hersteld voor begrazing. Vrijwilligers zijn betrokken bij klussen in het beheer van de percelen. Soorten die hier baat bij hebben zijn o.a. wilde bijen, vleermuizen, boerenlandvogels.
  - Voor de bontbekplevier heeft Provincie Zeeland bijgedragen aan een internationaal onderzoek over het nut van nestbescherming.
  - Er wordt onderzoek gedaan naar de effecten van hoogspanningsmasten en windturbines op lepelaars. Hiervoor zijn lepelaars gezenderd. Deze zijn voor het publiek te volgen.
  - Eind 2025 is een meerjarig project voor de patrijs gestart. De vogels worden gezenderd om inzicht te krijgen in het gebruik van het leefgebied.
  - Voor zomertortels is een meerjarig project gestart om het leefgebied te verbeteren. Ook worden de vogels meerjarig gemonitord.
  - Voor visdiefjes zijn de voorbereidingen getroffen voor de aanleg van een nieuw broedeiland. Deze wordt voor het broedseizoen van 2026 geplaatst.
  - Jaarlijks wordt Vogel- en zoogdieropvang de Mikke financieel ondersteund waar wilde vogels en veel egels worden opgevangen.

- Vertegenwoordigers uit de werkgroep soortenbeleid van Poldernatuur Zeeland en natuurorganisaties hebben samen met Provincie Zeeland een intensief traject doorlopen om een meerjarig begrazingsproject op bloemdijken voor te bereiden. SLZ heeft de aanvraag geschreven. Deze is eind 2025 ook toegekend via het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

Doelstelling

Natuurherstel

Voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor soorten en habitats uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn, moeten herstelmaatregelen getroffen worden in de Natura 2000-gebieden (en deels ook daarbuiten). Deze maatregelen zijn gericht op het herstel van natuurwaarden in de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Gezien de uitkomsten van natuurdoelanalyses, de maatschappelijke discussie rond het stikstofdossier en de afstand tot het doelbereik vraagt dit in ieder geval een voortzetting van de focus op natuurherstel.

Acties

Uitvoeren van natuurherstelmaatregelen in of nabij Natura2000-gebieden zoals vastgelegd in de (ontwerp) Natura 2000-beheerplannen en Natuurdoelanalyses

- Uitvoeren van de natuurherstelmaatregelen en maatregelen uit het programma natuur.
- Bestrijden exoten in diverse natuurgebieden.
- Maatregelen treffen om de waterhuishouding in diverse natuurgebieden te verbeteren.
- Aanvullend maai-beheer en begrazing in diverse natuurgebieden.
- Maatregelen treffen ter bevordering van het broedsucces.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

Uitvoering heeft voor zover mogelijk uitgevoerd. Wel is er soms vertraging vanwege onverwachte omstandigheden.

Uitvoeren van nazorgprojecten in of nabij Natura 2000-gebieden na de uitvoering van herstelmaatregelen

Verlenen van nazorg na verwerving en inrichting van gronden voor het Natuurnetwerk Zeeland. Dit zijn projecten die voorkomen uit gewenste aanpassingen, bijvoorbeeld als een systeem niet werkt zoals verwacht werd.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

Dit was in 2025 niet aan de orde.

Uitvoeren maatregelenpakketten uit het Zeeuwse gebiedsprogramma, startende met de koploperprojecten

Starten met de uitvoering van maatregelen uit het gebiedsprogramma In 2024, 2025 en 2026 worden de koplopermaatregelen uitgevoerd:

- Cursus en coaching bodemverbetering (technische inhoudelijke coaching op bodemverbetering).

- Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's) aanpak uitwerken, Biodiversiteitsmonitoring Akkerbouw Zuidwestelijke Delta.
- Ontwikkelen regionale keten eiwit- en biobased teelten en stimuleren eiwit-en biobased teelten in Grenspark Groot Saefthinghe.
- Uitwerken stimuleringsplan biologische landbouw.
- Groenbeheer openbare ruimte.
- Slim real-time meetnetwerk.
- Regelbare drainage.
- Plaatsen van zoet / zout stuw en aanpassing systeem.
- Erfplus.
- Opleiden veldcoördinatoren.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

Loopt volgens planning.

Opzetten en uitbouwen van gebiedenaanpak

- Opstellen van een gedeeld toekomstbeeld en dynamische uitvoeringsagenda voor de 5 integrale gebiedenaanpakken.
- Doorontwikkelen van de integrale gebiedenaanpak.
- Onderzoeken in welke andere gebieden een gebiedenaanpak uitgerold kan worden.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

- Per gebied ligt er een gebiedsvisie en een uitvoeringsprogramma.
- Ook zijn stappen gezet in het door ontwikkelen van de integrale gebiedsaanpak. We hebben de diverse gebiedsteams versterkt met o.a. meer inzet vanuit water en andere opgaven. Vanuit onder andere Zeeland 2050 en Natuurherstel en stikstof, wordt nu o.a. een beroep gedaan op de gebiedssamenwerkingen om samen op te trekken in zowel de programmering als de uitvoering. De gebieden worden vaak nog wel gezien als iets van het landelijk gebied (water, natuur en Landbouw), maar het gaat ook om andere thema's als zorg, cultureel erfgoed en wonen. De verbinding met deze thema's is er wel, maar zal nog verder moeten worden versterkt.
- Er is gekeken naar een Zeeland-dekkende aanpak voor de gebieden en verschillende scenario's zijn uitgewerkt. De bestaande gebieden hebben hun reikwijdte uitgebreid, maar er zijn nog steeds gebieden waar nu geen gebiedsaanpak is. Vanuit o.a. het uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied is die wens er wel. De eerste ideeën zijn gevormd, maar er moet nog een concreet voorstel worden uitgewerkt. Naar verwachting zal dit in het eerste kwartaal van 2026 gebeuren.

Opstellen en uitwerken van Natuurdoelanalyses

Uitvoeren acties uit de natuurdoelanalyses (onder andere onderzoek en natuurherstel).

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

Afgelopen jaar zijn diverse onderzoeken uitgevoerd (o.a. onderzoek eikenbossen in de manteling en de optimaliseren van de begrazing in de Kop van Schouwen en de Manteling van Walcheren). Daarnaast heeft planvorming en natuurherstel de natuurherstellijst vrijwel conform de planning uitgevoerd.

Uitvoeren projecten en onderzoeken uit het Programma Natuur

- Starten met uitvoering SPUK 2 van het programma natuur.
- Uitvoeren van resterende maatregelen van SPUK 1. Hierbij gaat het om kwaliteitsverbetering binnen bestaande N2000 gebieden en daarnaast maatregelen buiten bestaande natuur zoals groen blauwe dooradering of maatregelen om het natuurnetwerk Zeeland te versterken. Hydrologische maatregelen, versnelling van verwerving en inrichting, aandacht voor de gebieden rondom natuurgebieden en verbinding tussen gebieden hebben hierbij onder andere de aandacht.

De planning van uitvoering wordt jaarlijks door GS vastgesteld. Een uitputtende lijst van maatregelen is onderdeel van de aanvraag Programma Natuur. Conform die lijst wordt de uitvoering vormgegeven.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

1e fase programma natuur is volgens planning afgerond. Nu wordt gestart met de 2e fase.

Doelstelling

Natuurbeleving, -verbreding en -verbinding

We gaan de natuur en het landschap in Zeeland beter bekend en beleefbaar maken. Dit doen we door een betere spreiding van bezoekers over de natuurgebieden in Zeeland. Daarbij houden we rekening met de kwetsbaarheid van gebieden en natuurwaarden. Ook zoeken we naar verbindingen tussen mens en natuur en werken we toe naar een natuur-inclusieve samenleving.

Acties

Realiseren 90% toegankelijkheid en/of beleefbaarheid van natuurgebieden

- Toekennen van openstellingsbijdragen aan terreinbeheerders voor de gebieden die toegankelijk en/of beleefbaar zijn.
- Monitoren via jaargesprekken met beheerders of 90% van de gebieden op die manier beleefbaar of toegankelijk is.
- Realiseren van fysieke maatregelen om te voorzien in de beleefbaarheid van natuurgebieden. Entrepunten rond de Oosterschelde zijn daarvan een voorbeeld.

In 2025 wordt de huidige openstelling gecontinueerd en wordt bij nieuwe gebieden de toegankelijkheid en/of beleefbaarheid geborgd middels de openstellingsbijdrage.

- Bijdragen aan projecten rond beleefbaarheid via de uitbouw van het Geopark en de IKS subsidie voor het Nationaal Park Oosterschelde en de Zeeuwse Natuur.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

Dit is ook in 2025 voortgezet.

In de praktijk brengen van de ontwikkelde brandingstrategie, samen met natuur- en toeristisch-recreatieve organisaties

- Versterken van de toegankelijkheid en beleefbaarheid van de Zeeuwse natuur via bestaande samenwerkingsverbanden, zoals "de Zeeuwse Natuur", Geopark of gebiedenbeleid.
- Inzetten op promotie van natuur en landschap in Zeeland via team Zeeland Marketing (zeelandvisit.com) en het kernteam Toeristisch Zeeland, de social media kanalen van de Provincie en de Zeeuwse natuurorganisaties.
- Natuurbeleving aanmoedigen in die gebieden in Zeeland die meer bezoekers kunnen gebruiken (spreiding van bezoekers in tijd en ruimte over Zeeland) via marketingcampagnes, natuuractiviteiten en excursies. De ontwikkelde brandingstrategie wordt hierbij als uitgangspunt genomen.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

Dit is het afgelopen jaar volgens planning uitgevoerd.

Vormgeven van UNESCO Geopark status

Verder vormgeven aan de status Geopark door gebieden voor inwoners en bezoekers beter zichtbaar te maken. We doen dat onder andere door:

- Het ontwikkelen van algemene communicatiematerialen.
- Het organiseren van partnerbijeenkomsten, themabijeenkomsten, werkgroepbijeenkomsten.
- Informatievoorziening aan de Zeeuwse geosites (UNESCO erkende plekken), educatief materiaal en beleefobjecten om zo integraal het verhaal van ontstaan, natuur en de mens daar te vertellen. Dit gezamenlijk met de beherende organisaties.
- Het realiseren van een entrepunt met thema getij langs de Oosterschelde nabij de stormvloedkering.
- Cofinanciering van de officiële Geopark onthaalpoorten in Zeeland (Terra Maris, Watersnoodmuseum) om echt als onthaalpoort te kunnen gaan fungeren.
- Uitrol van twee lespakketten voor basisonderwijs via de Zeeuwse NME centra en de Zeeuwse scouting verenigingen gericht op Geopark en SDG's.
- Het voorzien van het bestaande wandel- en fietsnetwerk van het UNESCO keurmerk.
- Het verzorgen bijscholingscursussen voor bestaande gidsen van partnerorganisaties.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

Verder vormgeven aan de status Geopark door gebieden voor inwoners en bezoekers beter zichtbaar te maken. We doen dat onder andere door:

- Het ontwikkelen van algemene communicatiematerialen.
- Het organiseren van partnerbijeenkomsten, themabijeenkomsten, werkgroepbijeenkomsten.

- Informatievoorziening aan de Zeeuwse geosites (UNESCO erkende plekken), educatief materiaal en beleefobjecten om zo integraal het verhaal van ontstaan, natuur en de mens daar te vertellen. Dit gezamenlijk met de beheerende organisaties.
- Het voorbereiden van het realiseren van een entrepunt met thema getij langs de Oosterschelde nabij de stormvloedkering, een oosterschelde expositie bij Deltapark Neeltje Jans en een nieuwe recreatieve en educatieve beleefstructuur bij de Yerseke Moer.
- Uitrol van twee lespakketten voor basisonderwijs via de Zeeuwse NME centra.
- Het voorzien van het bestaande wandel- en fietsnetwerk van het UNESCO keurmerk.
- Het verzorgen bijscholingscursussen voor bestaande gidsen van partnerorganisaties.

Via bestaande organisatievormen, zoals gebiedenbeleid of instellingen, betrekken van bewoners en vrijwilligers bij de natuur

- Bewoners en toeristen betrekken via de reguliere subsidies aan Stichting Landschapsbeheer Zeeland, Terreinbeheerders en Nationaal Park Oosterschelde. Dit gebeurt onder meer via gastheerschappen van het Nationaal Park Oosterschelde of projecten op boerenerven via SLZ.
- Invullen van het project Erfplus via het NPLG.
- Vormgeven aan het gebiedenbeleid. Het doel hierbij is om zoveel mogelijk bewoners en andere belanghebbenden erbij te betrekken. Het gebiedenbeleid wordt gebruikt om de koplopersprojecten uit het gebiedsprogramma en projecten uit het programma natuur uit te voeren.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

Dit is in 2025 voortgezet

Ondersteunen van het Nationaal Park Oosterschelde, Stichting Landschapsbeheer Zeeland en de Zeeuwse Natuur bij hun taken

Financieel ondersteunen van De Zeeuwse Natuur en Stichting Landschapsbeheer Zeeland via de integrale kostensubsidie. Het Nationaal Park Oosterschelde krijgt jaarlijks een financiële provinciale bijdrage om hun bestedingenplan te kunnen uitvoeren. Daarnaast levert de Provincie capaciteit aan het Nationaal Park Oosterschelde (secretariaat). Binnen de IKS/jaarlijkse subsidie dienen deze organisaties provinciale doelen, zoals natuurbeleving, versterking van biodiversiteit, educatie en landschapsbeheer en -onderhoud.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

Dit is in 2025 voortgezet. Zowel voor de IKS als voor de leveringen van de ondersteuning.

Invulling geven aan de agenda Natuurinclusief

- Gesprekken voeren met externe stakeholders over kansen en ambities om van onderop te werken aan een natuurinclusieve samenleving. We doen dit aan de hand van de Kansenskaart Natuurinclusief Zeeland. Deze gesprekken resulteren in een gezamenlijk ambitiedocument of een advies aan GS.
- Uitkomsten van gesprekken implementeren. Daarbij wordt, waar mogelijk, aansluiting gezocht bij landelijke initiatieven voortvloeiende uit de Agenda Natuurinclusief 2.0.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

In 2025 is ambtelijk gesproken met een selecte groep stakeholders uit verschillende sectoren. Doel was om te komen tot een gezamenlijk ambitiesdocument, of een advies van de stakeholders aan GS, over hoe in Zeeland meer natuurinclusief gewerkt kan worden. Overeenstemming hierover is niet bereikt, maar dit proces heeft wel lessen opgeleverd voor het verdere proces. In 2026 wordt hierop voortgebouwd, allereerst door natuurinclusief werken door de Provincie als organisatie te concretiseren en te borgen. Dit gebeurt in overleg met andere provincies, die een soortgelijk proces doorlopen. Na het uitwerken van de eigen werkwijze, wordt het gesprek met Zeeuwse partners vervolgd. Ondertussen wordt per sector (landbouw, infrastructuur, bouwen, recreatie, etc.) gekeken waar nu al kansen liggen voor concrete acties. Ter illustratie: in 2026 start een pilot basiskwaliteit natuur, samen met de gemeente Goes, het Waterschap en de rijksoverheid.

Doelstelling

Een volhoudbare landbouw

Zeeland kent op de lange termijn een volhoudbare landbouw. Een sector die economisch gezond is en produceert in evenwicht met de natuurlijke omgeving. Hiervoor ondersteunen we ondernemers en organisaties die aan de slag willen met belangrijke thema's als bodem, water, biodiversiteit, innovatie etc. Het GLB/NSP programma is hiervoor een belangrijke financieringsbron. De beleidsmatige basis is ons Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied. Dit programma wordt thans herijkt.

Acties

Ondersteunen van initiatieven die bijdragen aan het herstel en beter benutten van functionele agrobiodiversiteit

De natuurlijke omgeving is mede bepalend in het producerend vermogen van onze landbouwgronden. Een grote biodiversiteit (zowel ondergronds- als bovengronds) is zowel voor de landbouw als voor de natuur van groot belang.

- Minimaal twee projecten stimuleren vanuit de subsidieregeling samenwerking voor innovatie.
- Sturing geven aan de beleidsdoelen op het gebied van functionele agrobiodiversiteit.
- Extra inzetten op onderzoek/projecten naar maatregelen die eenvoudig toepasbaar zijn voor landbouwers op het gebied van financiële investeringen en uitvoering. Voor toekomstige projecten/onderzoeken is het meenemen van de toepasbaarheid in (gangbare) bedrijfsvoering een zeer wenselijk onderdeel.
- Verder uitbreiden van landschapselementen in het landelijk gebied, met inzet van Europese en Rijksmiddelen waar nodig aangevuld met provinciale cofinanciering. Waar mogelijk worden nieuw aangelegde landschapselementen opgenomen in het agrarisch natuurbeheer voor een duurzame instandhouding.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

In 2025 zijn er weer verdere stappen gezet om functionele agrobiodiversiteit te bevorderen, een thema dat steeds belangrijker wordt door de impact van actuele thema's zoals gewasbeschermingsmiddelen en klimaatverandering. Zo zijn we ook in 2025 verder gegaan met initiatieven waar we in eerdere jaren hebben gezien effect te hebben zoals de campagne 1001 hectare groenbemesters en kruidenrijkgrasland van Urgenda welke gericht was op het stimuleren van het gebruik van groenbemesters en kruidenrijkgrasland onder agrariërs, met specifieke aandacht voor soortenrijkdom

en bodemgezondheid. Ook in 2025 werd de campagne goed gevonden door de Zeeuwse agrariërs. In het kader van de subsidieregeling samenwerking voor innovatie zijn twee projecten gestart met de uitvoering welke zich richten op innovatieve praktijken die biodiversiteit versterken.

Ondersteunen van initiatieven die zich richten op voedselzekerheid

- Ten minste twee initiatieven ondersteunen die zich richten op de ontwikkelingen op het gebied van de eiwittransitie voor humane consumptie. Eiwittransitie is de overgang van dierlijke eiwitten naar meer plantaardige eiwitten, met name wat mensen eten en drinken. Cross-sectorale ketensamenwerking kan mogelijk nog meer gestimuleerd worden.
- Samen met de andere Nederlandse provincies kijken naar ondersteuning van keteninitiatieven op landelijk niveau en de ondersteuning van netwerken die daaraan bijdragen.
- Kansen blijven verkennen via de Protein Delta Zeeland (de Zeeuwse ambitie voor eiwittransitie) en Zeeuwse en Europese subsidieopenstellingen.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

De Provincie Zeeland was in augustus 2025 de gastheer van de slotbijeenkomst van de Bean Deal, waar we een inhoudelijke en financiële bijdrage aan hebben geleverd, onder andere middels een lunch met diverse Zeeuwse peulvruchten.

In het kader van de NSP-subsidieregeling Samenwerking voor Innovatie is een subsidie verleend aan het project "Pro-Peul" van FarmPlus, waarin wordt gewerkt aan nieuwe methoden voor de oogst, droging en opslag van exotische bonensoorten die in Zeeland worden geteeld. Ook hebben we subsidie verleend aan FoodDelta Zeeland voor de netwerkvorming op het gebied van eiwittransitie en hebben we in relatie tot de landelijke samenwerking met de provincies, het "Provinciaal Eiwitoverleg NL", een opdracht verleend aan The Protein Community (onderdeel van Foodvalley NL) voor 2025 en 2026 om het internationale netwerk aan te laten sluiten bij het Zeeuwse bedrijfsleven. Via het Provinciaal Eiwitoverleg is door de Provincie Zeeland tevens een bijdrage geleverd aan de totstandkoming van een landelijke veldbonen- en quinoaketten binnen Plant Protein Forward, een initiatief van Foodvalley, de Rabobank en het Provinciaal Eiwitoverleg NL. Veldbonen en quinoa zijn teelten die goed passen in het Zeeuwse bouwplan van een agrariër.

Ondersteunen van initiatieven die bijdragen aan de doelstellingen voor een betere bodemstructuur en bodemvruchtbaarheid

De bodem vormt dé basis van een agrarisch bedrijf. Goed bodembeheer draagt bij aan opgaven waar de landbouwsector, maar ook de maatschappij, voor staan. Klimaatverandering en de aanpassing daaraan, verduurzaming en vergroting van biodiversiteit zijn hier voorbeelden van.

- Ondersteunen van manieren om de kwaliteit van de Zeeuwse landbouwbodems op peil te houden en te verbeteren.

Via verschillende sporen werken wij daar ook in 2025 aan, zoals:

- Stimuleren van het verzamelen, ontwikkelen en verspreiden van kennis. Dit doen we samen met kennisinstellingen en via projecten bij agrarische ondernemers. Daarbij is veel aandacht voor opbouw en verspreiding van kennis over de samenhang van bodembiologie, -chemie en structuur.
- Zeeland doet met Zuid-Holland en Noord-Brabant mee in projecten ter stimulering van het verdienmodel van boeren, waarbij veel aandacht is voor het verbeteren van de bodemkwaliteit (KPI-systematiek = Kritische Prestatie Indicatoren).
- De opstart van koplopersmaatregelen binnen het Zeeuws gebiedsprogramma.

- We volgen de beleidsontwikkelingen op Europees en landelijk niveau. Speciale aandacht is er voor de rol van het Rijk in de mestwetgeving en regelgeving rond plantaardige bemesting, en ontwikkelingen op het gebied van regelgeving rond klimaatverandering, zoals opslag van koolstof in landbouwbodems.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

In 2024/2025 is samen met Farmplus en Soil Connect een proef gestart, gefinancierd vanuit de koplopersmaatregelen.

Binnen deze proef passen verschillende agrariërs regeneratieve principes toe in hun bedrijfsvoering om de bodemkwaliteit te verbeteren. Daarbij is aandacht voor het vergroten van stressbestendigheid van gewassen, het verminderen of achterwege laten van ploegen, verschillende vormen van onderzaai en structuurverbetering.

Het uiteindelijke doel is het verhogen van het organische stofgehalte in de bodem en het verminderen van de benodigde bemesting om zo stikstof te reduceren en het gewas beter bestand te laten zijn door negatieve weersinvloeden, ziektes en plagen en de volhoudbaarheid.

Daarnaast zijn er diverse bijeenkomsten georganiseerd om een breder publiek te bereiken en het toepassen van regeneratieve principes binnen de reguliere bedrijfsvoering te stimuleren. Hiermee wordt beoogd regeneratieve toepassingen breed toe te passen binnen verschillende akkerbouwbedrijven in Zeeland.

Daarnaast is het composteringsproject in het Grenspark afgerond. Op initiatief van de regio is samen met verschillende agrarische bedrijven een proef uitgevoerd om hoogwaardige compost te produceren en toe te passen als onder andere meststof. Dit heeft bijgedragen aan een verbeterde bodemstructuur, verminderde bemesting vanuit kunstmest en andere meststoffen.

Ook is in 2025 ingezet op biobased teelten, eiwitteelten en biologische landbouw door verschillende koplopermaatregelen en KPI systematiek. Deze teelten dragen indirect bij aan bodemverbetering, bijvoorbeeld door een lagere behoefte aan meststoffen, minder gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en een verbetering van de bodemstructuur als gevolg.

In 2025 is het rapport over Koolstofboeren opgeleverd, waarin wordt gekeken naar de verkoop van CO₂-ruimte aan andere bedrijven.

Dit biedt een aanvullend verdienmodel voor agrariërs, met name in de glastuinbouw. In 2026 wordt onderzocht of het project kan worden uitgebreid in samenwerking met de Provincie Noord-Brabant en de Provincie Zuid-Holland.

Ondersteunen van initiatieven die zich richten op de doelstelling voor het versterken van de positie van de boer in de keten

- Ondersteunen van ten minste twee initiatieven, waarbij het ontwikkelen van nieuwe ketens (of het verbeteren van ketensamenwerking) centraal staat. We doen dit samen met diverse ketenorganisaties en het K&I-netwerk FoodDelta Zeeland.
- Ketenontwikkeling stimuleren. We doen dit via verschillende koplopermaatregelen binnen het NPLG en subsidieopenstellingen (o.a. NSP, Zeeland in Stroomversnelling en OPZuid). Op deze manier ondersteunen we lokale ondernemers in het op de markt brengen van nieuwe producten of het verkennen van nieuwe verdienmodellen/ ketens.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

In 2025 zijn diverse ketensamenwerkingsprojecten gerealiseerd in relatie tot Zeeuwse landbouwketens. Zo is via Zeeland in Stroomversnelling het haalbaarheidsonderzoek Foodture gestart, wat zich richt op het verwaarden van tomatenreststromen tot circulaire streekproducten. Ook is er een haalbaarheidsonderzoek "Circulair brood voor Zeeuwse Bakkers" gesubsidieerd, een innovatief project waarbij bakkers hun eigen restbrood verwerken tot nieuwe producten (zoals paneermeel en nieuwe bakingsrediënten zoals desem) om voedselverspilling tegen te gaan. Verder is het haalbaarheidsproject "Meer met Mais - Duurzame upcycling van suikermais co-stromen" verleend via Zeeland in Stroomversnelling, een project wat inzet op het verwaarden van zijstromen in de productie van suikermais tot nieuwe voedings- of biobased grondstoffen. In het kader van biobased ketens is er een subsidie verleend aan de Biobased Innovation Garden op Proefboerderij Rusthoeve. Bovendien is het voorstel van Building Balance en het K&I-netwerk Circulair Bouwen Zeeland voor het opzetten van een regionale stro- en vlasketen in Zeeland gesubsidieerd.

Ondersteunen van initiatieven die zich richten op de doelstellingen voor de biologische sector

Ondersteunen van ten minste twee initiatieven die bijdragen aan de (door)ontwikkeling van de biologische sector. De biologische sector is in Zeeland goed georganiseerd maar de ontwikkeling van het areaal biologische landbouw loopt achter op het landelijke gemiddelde. Middels subsidieopenstellingen als het NSP en de koplopermaatregelen binnen het NPLG ondersteunen we innovatie voor de biologische sector. We zoeken daarbij ook naar koppelingen met het landelijke stimuleringsbeleid, waaronder de aankomende regelingen voor het ontwikkelen van biologische regio's (Bioregio's) van het Ministerie van LNVN.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

Middels de koplopermaatregelgelden van het Rijk hebben we in 2025 een subsidie verleend aan de ZLTO voor het aanstellen van een projectleider biologische landbouw in Zeeland. Deze projectleider richt zich op activiteiten die gefocust zijn op marktgroei, kennisontwikkeling van biologische teeltsystemen en bredere steun voor huidige en nieuwe biologische agrariërs in Zeeland. Ook worden door de projectleider projecten ontwikkeld die bij andere landelijke of provinciale subsidieregelingen kunnen worden ingediend.

Ondersteunen van programma's ter bevordering van kennis en innovatie in de agrarische sector

- Inzetten op trainingen, workshops, coaching, voorlichtingsacties en demonstratieactiviteiten voor de subsidieregeling 'Kennisverspreiding en informatie'.
- Opstellen projectplan voor de realisatie van praktijk groen onderwijs in Zeeland door middel van het praktijkonderwijs van Scalda onder te brengen op de locatie van de Rusthoeve, dit in samenhang met het Delta Climate Center.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

In 2025 hebben wij ons gericht op het bevorderen van kennis en innovatie als cruciale pijlers in de landbouwtransitie. Zo wordt er in het kader van de subsidieregeling 'Kennisverspreiding en informatie' aanvragen gedaan op het gebied van coaching. Bij goedkeuren kunnen deze starten met de uitvoering in 2026.

Daarnaast is in 2026 verder gewerkt met de samenwerkingspartners van 'de Nieuwe Rusthoeve' richting de uitvoering. Zo is de ambtelijke werkgroep en bestuurlijke stuurgroep tot een concept businesscase welke handvaten geeft voor verdere stappen. De werkgroep en stuurgroep hebben zich uitgebreid met de partners ZLTO en DCC. De focus op De Nieuwe Rusthoeve draagt bij aan kennisdeling en innovatie in de regio en ondersteunt de samenhang met andere initiatieven, zoals het Groene onderwijs in Zeeland en het Delta Climate Center.

Doelstelling

Natuurbescherming

De provincie is het bevoegde gezag voor natuurbescherming, met als doel de aanwezige soorten te beschermen op grond van wet- en regelgeving. Een belangrijk instrument daarbij is het verlenen van omgevingsvergunningen in het kader van:

- Gebiedsbescherming (Natura 2000-gebieden en stikstof).
- Soortenbescherming (ruimtelijke ingrepen en schadebestrijding).
- Maatwerkvoorschriften herplantplicht houtopstanden.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

De uit de Omgevingswet voortvloeiende taken op het vlak van natuurbescherming zijn in 2025 uitgevoerd. Echter, als gevolg van toenemende juridificering, maatschappelijke ontwikkelingen zoals woningbouw en de verduurzamingsopgave en natuurdoelen die onder druk staan, neemt de complexiteit van de werkzaamheden toe en daarmee ook de druk op vergunningverlening.

Acties

Jaarlijks samen met de RUD een handhavingsuitvoeringsprogramma (zowel n 2000 als soorten) opstellen met de speerpunten voor het komende jaar

Prioriteiten vaststellen voor handhavingsactiviteiten. We doen dit samen met de terreinbeherende organisaties.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Kwaliteit (toelichting)

De regisseur groene handhaving is bij de RUD vertrokken. Deze functie is vervolgens in het kader van het verbeterproces groene handhaving belegd binnen de provinciale organisatie. Momenteel wordt voor deze functie iemand gezocht. Die zal ook in de komende jaren aan de slag gaan met het HUP.

Voor dit jaar zijn de speerpunten bekend en afgestemd.

Trendindicatoren

Omschrijving (toelichting)

Trendindicatoren	Stand 2023	Stand 2024	Stand 2025
Natuurbeheer Aantal ha natuurareaal in beheer met contract	23.825	23.941	24.453

Doelindicatoren

Omschrijving (toelichting)

Doel	Indicator	Stand 2022	Stand 2023	Stand 2024	Stand 2025	Einddoel
Volhoudbare landbouw	Aantal ondernemers betrokken bij nieuwe kennistrajecten.	200	200	200	200	200
Natuurontwikkeling	Aantal ha nog te realiseren nieuwe natuur. <i>De ontwikkeling van nieuwe natuurwaarden uitgedrukt in hectare binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN).</i>	556 (31-12-2022)	510	448	371	0
Natuurbescherming	Via de Omgevingsverordening geldt ruimtelijke bescherming via bestemmingsplannen.	100%	100%	100%	100%	100%
Natuurbescherming	Actuele natuurbeheerplannen voor alle Natura2000 gebieden.	5	6	7	7	7
Natuurbescherming	Reguliere verlening Omgevingsvergunningen	100%	100%	100%	100%	100%
Natuurbescherming	Legalisering PAS-melders	?	?	?	14	56
Natuurbescherming	Verbetering samenwerking RUD	?	?	?	Opgesteld gezamenlijk jaarplan en optimalisatieplan	Gezamenlijke jaarplannen, kwalitatief en kwantitatief in evenwicht
Natuurverbreding	Aantal kilometer wandelnetwerk.	2.100 km	2.100 km	2700 km	2700 km	2.700 km
Natuurbeleving	Percentage toegankelijke beleefbare nieuwe natuur.	>90%	Minimaal 90%	Minimaal 90%	Minimaal 90%	Minimaal 90%
Natuurbeheer			23.841		24.453	24.391
Aantal ha natuurareaal in beheer met contract	Het beheer van natuurwaarden uitgedrukt in hectare binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN).	18.025	(= incl. 5573 ha buitendijks tbv toezicht)	23.941	In 2025 is de Hedwigepolder onder contract gebracht	Einddoel zal in 2026 worden opgehoogd.

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	Begroting na wijziging 2025	Rekening 2025	Restant
Lasten				
030103 Natuurherstel	9.373	24.454	14.073	10.380
030105 Natuurbeleving: verbreding en verbinding	3.266	3.771	3.502	270
030106 Een volhoudbare landbouw	1.875	3.549	3.508	41
030107 Natuurbeheer	17.923	20.342	19.722	620
030108 Natuurontwikkeling	3.904	5.039	5.341	-302
030109 Natuurbescherming	139	305	372	-68
039999 Ambtelijke inzet	3.819	5.201	5.200	0
Totaal Lasten	40.297	62.661	51.719	10.942
Baten				
030103 Natuurherstel	3.828	14.766	6.643	8.122
030105 Natuurbeleving: verbreding en verbinding	0	0	10	-10
030107 Natuurbeheer	25	52	52	0
030108 Natuurontwikkeling	1.000	1.102	2.378	-1.275
030109 Natuurbescherming	228	294	248	46
039999 Ambtelijke inzet	0	0	0	0
Totaal Baten	5.081	16.213	9.330	6.883
Totaal gerealiseerde baten en lasten	-35.216	-46.447	-42.389	-4.058
Onttrekkingen				
980399 Bestemmingsreserves-Pr.3	-1.861	-10.250	-10.250	0
Toevoegingen				
980399 Bestemmingsreserves-Pr.3	63	1.547	2.496	-949
Totaal gerealiseerde reserves	1.797	8.702	7.754	949
Totaal gerealiseerd	-33.419	-37.745	-34.635	-3.110